

Izet Sarajlić

Rojeni 23., ustreljeni 42.

Bratu Ešu, ustreljenemu na Mamuli, 16. junija 1942. Njemu in vsem, ki so bili kot on.

Nocoj bova ljubila zanje.

Bilo jih je 28. Bilo jih je pet tisoč in 28. Bilo jih je več, kot je kdajkoli bilo ljubezni v kaki pesmi. Zdaj bi bili očetje.

Zdaj jih ni več. Midva, ki sva po peronih nekega veka prestajala samote vseh svetovnih Robinzonov, midva, ki sva preživela tanke in nisva nikogar ubila,

mala velika moja,

nocoj bova ljubila zanje.

Pa ne sprašuj, če so se mogli vrniti. Pa ne sprašuj, če se je dalo nazaj med tem, ko je poslednjič, rdeče kot komunizem, gorelo obzorje njihovih želja.

Čez njihova neljubljena leta je prebodena in pokončna prešla prihodnost ljubezni. Ni bilo skrivnosti o poležani travi. Ni bilo skrivnosti o spuščeni roki in zdrknjeni liliji.

Ni bilo skrivnosti o odpetem prvem gumbu tam, kjer se končuje vrat. Bile so noči, bile so žice, bilo je nebo, ki so ga gledali poslednjič, bili so vlaki, ki se vračajo prazni in pusti, bili so vlaki in maki in z njimi, z žalostnimi maki, je nekega vojnega poletja s čudovitim smislom za posnemanje tekmovala njihova kri.

Na Kalemegdanu in na Nevskih prospektih, na južnih bulvarjih in Obrežjih slovesa, na Cvetnih trgih in Mirabeaujevih mostovih

so lepe, tudi kadar niso ljubile,

čakale Ane, Zoje, Jeannette. Čakale so, da se vrnejo vojaki.

Če se ne vrnejo, bodo dale svoja bela neobjemana ramena dečkom.

Niso se vrnili. Čez njihove ustreljene oči so prešli tanki.

Čez njihove ustreljene oči. Čez njihove neizpete marseljeze. Čez njihova prestrašena videnja. Zdaj bi bili očetje. Zdaj jih ni več. Na zbornem mestu ljubezni zdaj čakajo kot grobovi.

Mala velika moja,
nocoj bova ljubila zanje.

Prev. Andrej Arko

Pesem Rojeni triindvajsetega, ustreljeni dvainštridesetega je nastala tako, da so pred tem gimnazijci pustili kitare in Torquata Tassa in se odšli bojevat in umirat. Zdi se mi, da je to dejal že Lev Tolstoj: dobra stvar je tista, ki jo je bilo treba napisati. Ne gre, da govorim o sami pesmi, ampak o takšni, kakršna je, vem, da sem jo moral napisati. Datum v naslovu je hkrati tudi datum rojstva in smrti mojega brata. Naj povem še nekaj o njem. Bil je značilen predstavnik tiste bojevite mladine iz vojnih časov, ki je bila vzgojena v znamenju SKOJ. Tisoč devetsto sedemintridesetega je, še otrok, žaloval za Spanijo, o kateri so mu nekaj šepetaje pripovedovali študenti iz Trebinja, ki so se čez poletje vračali v svoje mesto. Prebiral (požiral) je Nolitove izdaje, predvsem Gorkega. Sanjaril je o tem, da nekoč postane van Gogh. Iz desak in starih motorjev je »konstruiral« letalo, ki nikoli ni poletelo. Dekletu, ki jo je imel rad, je napisal Sonetni venec. Odlično je igral na kitaro in že v zaporu prepeval Mamma son tanto felice in Volga, Volga. Ni postal van Gogh. Niti Prešeren. Niti Tupoljev. Niti Domenico Modugno. Doma so ostali njegova kitarata in nedokončana šolska platna. Ni se utegnil vpisati na kakšno akademijo, razen na akademijo pogumnih. V svojo ceno je svoboda vračunala tudi njegovo gimnazijsko smrt. Pa smrt tisočev drugih, takšnih kot on . . . Nekaj let pozneje sem se znašel na vojaškem odseku, ker sem moral dati neke podatke. Ne vem, za kaj je šlo; vem, da so bili tam vsi letniki od leta 1895 do mojega. Tam, kjer so čakali moji, trideseti letniki, je bila velikanska vrsta bodočih novincev; pri triindvajsetem je bilo komaj nekaj ljudi. Tiste noči sem napisal prvo obliko pesmi Dvogovor o triindvajsetem letniku. Pesem sem naslednji dan odnesel tedanjemu uredniku Života Marku Markoviću. Rekel je nekaj takega kakor: S to pesmijo se začanja tvoj pesniški življenje-pis. To so mislili še nekateri drugi, ko je pesem izšla. Jaz pa sem vedel, da me bo tema triindvajsetega letnika, tako zmrcvarjenega, preganjala vse dotlej, dokler ne bom napisal nečesa, s čimer bom tudi sam zadovoljen. Sedanjo obliko pesmi (pesem v prozi) mi je predlagal Predrag Palavestra, samo da bi se otrešel stihov iz Dvogovora in šel dalje. Morda je pesem nastala v tramvaju, ko sem se peljal ob naši Obali mimo naših gimnazij in mostov, od katerih je eden, kakor veste, povezan s spominom na Gavrila Principa. V meni so živeli vsi ustreljeni, vsi padli tega sveta. Nedavno mi je v Gruziji mojo lastno pesem v ruskem prevodu povedal neki inženir iz tbilisijske tovarne Trikotaž. Tako je pesem živela zunaj mene, to pa v tem primeru pomeni še nekaj daleč več: da ljudje nikoli ne bodo pozabili tistih, ki so z morišča zgodovine stopili v njen naslov. Sami povejte, sem mar mogel to pesem zamolčati?

(1963)

Izet Sarajlić

Vse spremne besede k pesmim jugoslovanskih avtorjev smo vzeli iz antologije »Kako se radala jugoslovenska revolucionarna poezija« Milorada R. Blečića (Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1979). Prevedel pa jih je Andrej Arko.